

Anmälan mot lagmannen vid Gotlands tingsrätt för innehållet i två informationsskrifter som hade skickats till bl.a. advokater med verksamhet på Gotland

Beslutet i korthet: Sveriges Advokatsamfund anmälde lagmannen AA vid Gotlands tingsrätt för att denne i två informationsskrifter till bl.a. advokater hade gett uttryck för vissa önskade förändringar i diverse rutiner på domstolen. Det gällde bl.a. utsättningen av mål och kallelser till förhandlingar, utskick av förundersökningsprotokoll via e-post, sändande av "vanlig" post en gång per vecka och stängning av domstolen under vissa dagar för verksamhetsplanering. I beslutet konstaterar JO att det inte finns skäl till kritik mot AA.

Anmälan

Advokatsamfundet framförde i en anmälan, som kom in till JO den 25 januari 2013, klagomål mot lagmannen AA vid Gotlands tingsrätt. Klagomålen avsåg bl.a. synpunkter som AA hade gett uttryck för i två informationsskrifter (TGO-bulletin 12 – september 2012 och TGO-bulletin 13 – november 2012). Tingsrätten hade skickat skrifterna till verksamma advokater, åklagare och jurister på Gotland.

De två informationsskrifterna, som var fogade till anmälan, har i huvudsak följande lydelse (*utdrag ur dem; JO:s anmärkning*).

TGO-bulletinen 12 – september 2012 (publicerad den 1 oktober 2012)

Under en lång följd av år har tingsrätten rutinmässigt i förväg "bokat" åklagare och advokater och inte kallat till förhandling förrän klartecken getts. Det har blivit mycket tungrovt och tidskrävande.

Gotlands tingsrätt är enligt färsk statistik en ineffektiv tingsrätt. Kraven på att komma till rätta med det är rätt tuffa.

Det nu sagda innebär bl.a. att "systemet" med att "boka" åklagare och ombud i förväg inte kan tillåtas fortsätta.

För att diskutera hur vi kan ha det i stället bjuds alla intresserade in till en diskussion rörande dessa frågor **Tisdagen den 30 oktober 2012, kl. 15.30**.

Då kan vi också ta upp några frågor kring 1) elektronisk expediering [— — —].

TGO-bulletin 13 – november 2012 (publicerad den 1 november 2012)

- **Utsättning/kallelser**

- Till ordinarie ting kommer enbart kallelseförfarande via mail att användas, ca 3 månader i förväg. Om någon försvarare då inte kan ställa upp till kallad dag går det bra att höra av sig så byter vi ut det målet/de målen.
- I brådskande brottmål (mål med tidsfrister) mailas förfrågan med ett antal föreslagna förhandlingsdagar. Svar vilken/vilka dagar som passar/inte passar ska lämnas snarast. I förfrågningsunderlaget ska den tillfrågade ges tillfälle att, vid förhinder, hänvisa till annan i stället.

- **Förundersökningsprotokoll**

- Vid mötet den 30/11 [*rätteligen den 30/10; JO:s anmärkning*] var det många som uppgav att de föredrog att få förundersökningsprotokollet i pappersformat. Vid en snabb undersökning av hur det ser ut på andra tingsrätter kan man konstatera 1) flera sänder protokollet enbart via mail. 2) på flera håll sköter polis/åklagare detta ”rakt över”; tingsrätten är inte inblandad. 3) de flesta advokater som har haft synpunkter, vilka är få, har haft den synpunkten att de endast vill ha protokollet via mail. Av detta lilla axplock kan man givetvis inte dra några mer bestämda slutsatser av hur det totalt sett ser ut landet runt. Man kan dock dra den slutsatsen att översändande endast via mail inte är något gotländskt påfund och att det inte heller förefaller vara något som är kontroversiellt.
- Gotlands tingsrätt kommer fr.o.m. i dag att tillämpa bestämmelsen i 23 kap. 21 § fjärde stycket rättegångsbalken på det sättet att en försvarare utan särskild begäran och avgiftsfritt via mail kommer att tillställas en avskrift av förundersökningsprotokollet i dess helhet. Detta gäller alltså i de fall försvarare inte har utsetts före ansökan om stämning kommer in till tingsrätten. I dessa fall tillställs försvarare förundersökningsprotokoll genom polisens/åklagarens försorg. Om någon särskilt begär det kan tingsrätten – under en övergångsperiod för eventuell nyanskaffning av ”maskinpark” på advokatkontoren – fram till årsskiftet också tillhandahålla en utskrivna kopia på papper (att hämtas eller att skickas med post, inte fax).

- **Snigelpost**

- Vad gäller vanlig post kommer framöver den posten till åklagare, advokater m.fl. som regel endast sändas från tingsrätten en gång per vecka (inte som nu varje dag). Avsändandet sker torsdagar och posten bör nå er fredagar. Åtgärden är motiverad av att spara pengar.

- **Stängt**

- Från lunch torsdagen den 6 december till lunch fredagen den 7 december 2012 kommer tingsrätten i praktiken att hålla stängt. All personal befinner sig då på hemlig ort för att planera verksamhetsåret 2013 m.m.

Advokatsamfundet anförde bl.a. följande i sin anmälan till JO (sammanfattning av JO; *JO:s anmärkning*).

Generella utgångspunkter för anmälan

[— —]. Utifrån detta finner Advokatsamfundet AA:s förhållningssätt till rättssäkerhet, advokater och deras roll bekymmersamt. Advokatsamfundet menar vidare att lagmannens hanterande av vissa frågor i domstolen tydligt ger uttryck för en bristande förståelse för grundläggande rättsstatliga principer, bristande respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna samt i vissa delar står i direkt strid med gällande rätt. Sammantaget finner Advokatsamfundet anledning till stark oro över hur Gotlands tingsrätt leds.

Synpunkterna nedan, som kommit till Advokatsamfundets kännedom under hösten 2012, måste ses i ljuset av tidigare reaktioner från Advokatsamfundets sida rörande AA:s agerande och hantering av olika frågor i sin egenskap av lagman för Gotlands tingsrätt.

Advokatsamfundet finner anledning att särskilt uppmärksamma följande frågor, vilka visar på ett agerande från AA:s sida som kan ifrågasättas utifrån gällande rättslig reglering, respekten för den roll advokater, särskilt försvarare, har samt den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet.

Kallelseförfarandet

Frågan om hur planering och utsättning av mål ska ske är av största vikt för advokaterna och deras klienter. Förståelse och hänsyn måste tas till advokaternas arbetsituation när förhandlingar planeras. Detta för att respektera klienternas rätt till det fria advokatvalet. Möjligheterna att till exempel byta klienter advokater emellan har starka begränsningar. Detta framgår av de vägledande reglerna om god advokatsed, som innehåller stränga bestämmelser om såväl jäv som lojalitet. Dessa omständigheter är påtagliga för advokater verksamma vid en domstol av Gotlands tingsrätts storlek.

Elektronisk expediering

Enligt 23 kap. 21 § fjärde stycket rättegångsbalken har den misstänkte eller dennes försvarare rätt att på begäran få en avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Har en offentlig försvarare förordnats för den misstänkte, ska en avskrift utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen. Stöd för att tolka begreppet ”avskrift” i lagrummet på annat sätt än som utskrift i pappersformat saknas. Vidare har Domstolsverket, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten under 2012 träffat en överenskommelse rörande hur förundersökningsprotokoll till försvarare ska hanteras. Av överenskommelsen, som träffats på central nivå, framgår att i de fall förundersökningen letts av polis och försvarare har bestämts först efter att åtal väckts, ska domstolen tillhandahålla utskrifter av förundersökningsprotokoll till försvarare. Domstolsverket rekommenderade de allmänna domstolarna att träffa lokala överenskommelser med åklagare, polis och ombud.

Slutligen kan det ifrågasättas om det föreligger laglig möjlighet för en domstol att överföra förundersökningsprotokoll elektroniskt till försvarare. Detta mot bakgrund att av polisen inte har rätt att lämna ut mer än enstaka personuppgifter på automatiskt medium till försvarare. Vidare gäller Europakonventionen sedan 1995 som svensk lag. Rätten till en rättvis rättegång stadgas i artikel 6 i Europakonventionen. Utmärkande för en rättvis rättegång är att parterna är likställda i processen, equality of arms. För att den tilltalade inte ska ha en sämre möjlighet än åklagaren att utföra sin talan krävs det att den tilltalade får del av förundersökningsprotokollet på ett sätt som är lika hanterbart som åklagaren får. Särskilt i omfattande mål är det väsentlig skillnad om förundersökningen presenteras i elektronisk form eller på papper. För att kravet på en rättvis rättegång ska kunna

uppfyllas är det likväl viktigt att alla rättens aktörer får del av förundersökningen med samma kvalitet (i fråga om text, diagram, skisser, fotografier m.m.).

Såväl domstolens förhållningssätt till kallelseförfarandet, som frågan om elektronisk expediering tycks vara föranlett av ett snabbhets- och effektivitetstänk från lagmannens sida. Effektivitet, eller att som enskild inom skälig tid få ett ärende eller ett mål avgjort, är visserligen ett rättsstatligt intresse. Domstolar måste emellertid också garantera enskilda medborgare, inte bara effektivitet, utan också avgöranden som uppfyller höga krav på rättssäkerhet i form av kvalitet, stabilitet och opartiskhet. En snabb hantering och snabba avgöranden får inte ske på bekostnad av den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet.

Snigelpost

Det är av avgörande vikt att domar och beslut skickas så snart de har meddelats. Det kan inte anses godtagbart att upp till en vecka av överklagandefristen kan ha avlöpt innan den enskilde eller ombudet får del av den skriftliga domen eller beslutet. Vidare har expediering av förordnanden betydelse för advokatens möjlighet att planera sitt arbete och försvar av en klient. Att post normalt sett expedieras från domstolen en gång per vecka kan inte anses uppfylla ovan nämnda krav och är helt oacceptabelt.

”Stängd” domstol

Det är ett oeftergivligt krav att domstolar ska vara tillgängliga för den rättssökande allmänheten. Att i praktiken hålla stängt innebär en otillåten begränsning i de enskildas grundläggande fri- och rättigheter och tillgång till domstolarna.

Avslutande kommentar

Som framgår av bifogat material har Advokatsamfundet vid återkommande tillfällen de senaste åren haft anledning att i flera avseenden rikta kritik mot lagmannen för Gotlands tingsrätt. Advokatsamfundet finner med anledning av vad som anförts ovan det angeläget att lagmannens agerande granskas utifrån den rättsliga reglering som råder beträffande dels myndigheten och dess skyldigheter, dels advokatens roll i rättssamhället. Inte minst bör frågorna belysas utifrån respekten för den enskildes integritet och rättstrygghet.

Utredning

Ärendet remitterades till Gotlands tingsrätt som uppmanades att lämna upplysningar om vad som hade angetts i anmälan beträffande kallelseförfarandet vid tingsrätten, elektronisk expediering samt snigelpost och ”stängd” domstol. Tingsrätten skulle vidare redovisa sin bedömning av det som hade kommit fram.

Gotlands tingsrätt (AA) gav in ett remissvar enligt följande.

Kallelseförfarandet

Vad som i anmälan anges i denna del tar inte sikte på något särskilt förhållande, åtgärd eller beslut (mer än en inbjudan till ett diskussionsmöte) som härrör från Gotlands tingsrätt. Min bedömning är att det inte finns fog för någon kritik i denna del (om det nu kan anses att det här framförs någon kritik).

Elektronisk expediering

Bestämmelsen i 23 kap. 21 § fjärde stycket rättegångsbalken står här i fokus. Bestämmelsen ger en offentlig försvarare rätt att alltid utan särskild begäran få en avskrift av förundersökningsprotokollet. Den rätten har tingsrätten aldrig tummat på och kommer aldrig att tumma på. Sedan en tid tillbaka tillämpar tingsrätten – i likhet

med andra tingsrätter – den på det viset att offentliga försvarare *får avskriften av förundersökningsprotokollet översänt till sig på ett elektroniskt lagrat medium via e-post*. Det finns inget i bestämmelsens ordalydelse, dess förarbeten eller vägledande praxis som hindrar ett sådant förfaringsätt.¹

Bestämmelsens ändamål (funktion) är att en så pass viktig processaktör som en offentlig försvarare *utan kostnad eller besvär snabbt* ska få tillgång till det material som åklagaren har grundat sitt åtalsbeslut på. Detta ändamål ska tillgodoses genom att försvararen – via *något* medium – får en avskrift av informationen i protokollet. Och det ändamålet tillgodoses *särskilt väl* genom det av tingsrätten valda förfaringsättet.² Det kan tilläggas att det måste betraktas som en självklarhet att den som yrkesmässigt bedriver t.ex. advokatverksamhet har kompetens och utrustning för att kunna ta emot avskrifter i elektronisk form. Avsaknad av sådan kompetens och/eller utrustning torde i själva verket innebära att man inte kan komma i fråga för uppdrag som offentlig försvarare m.m. Min bedömning är att det i denna del inte finns fog för den kritik som här antyds i anmälan.

Snigelpost

Tingsrätten sänder *viss post* en gång i veckan till advokater och andra. Detta gäller *givetvis inte* sådant (domar och beslut t.ex.) där expedieringen är reglerad på särskilt sätt. Det gäller med samma *självklarhet inte* heller annan post som innehåller krav på att man ska efterkomma något inom en viss frist eller liknande. Det som avses är enbart post av mer trivial karaktär (jfr reklam) där det varken för avsändaren eller mottagaren spelar någon som helst roll när posten sänds. Min bedömning vad gäller ”snigelpost” är att det saknas fog för någon kritik (*om* det nu kan anses att det här framförs någon kritik).

”Stängd” domstol

Tingsrätten höll en personalkonferens med start vid lunch torsdagen den 6 december 2012 och med avslut vid lunch fredagen den 7 december 2012. Personalen befann sig under detta dygn på ett mindre hotell cirka 3 mil från kansliorten (Visby). Tingsrättens kansli var öppet och bemannat på vanligt sätt 3 timmar under torsdagen och 3,5 timmar under fredagen.

Åklagare och advokater med verksamhet på ön hade i god tid informerats om denna, tillfälligt och marginellt, begränsade tillgänglighet. Anslag vid tingsrätten gav vidare instruktioner om hur vi kunde nås (nämligen via telefon och e-post). *Beredskapen* att ta itu med *vilken tjänsteangelägenhet som helst*, t.ex. att förordna offentlig försvarare eller hålla häktningsförhandling, om så skulle ha behövts, var så gott som *omedelbar även bortsett från de 3 respektive 3,5 timmar* tingsrättens kansli var öppet som vanligt.

I 1 kap. 2 § femte stycket rättegångsbalken föreskrivs att en tingsrätts kansli ska *hålla öppet för allmänheten på bestämda tider*. I 5 § andra stycket förvaltningslagen (som i viss, begränsad utsträckning, är tillämplig även på en domstol; se 1 §)

¹ I lagtexten talas om *avskrift (inte t.ex. utskrift)*. Såvitt jag känner till har ordalydelsen aldrig tillämpats på det sättet att personal vid domstolarna har suttit och skrivit av förundersökningsprotokoll. En hastig historisk efterforskning har gett vid handen att karbonkopior har förekommit, liksom kanske även stencilering. Under senare årtionden har uteslutande fotokopiering använts, varför det möjligen kan vara lätt att förledas tro att just sådan teknik (med uteslutande av annan) är föreskriven i bestämmelsen – vilket det alltså inte är.

² När det gäller vad anmälan hänvisar till i form av överenskommelser mellan Domstolsverket, Advokatsamfundet m.fl. och hemställan från Advokatsamfundet till regeringen ska det här endast påpekas att, även om anmälaren inte gillar det, så är svenska domstolar självständiga och oberoende enligt en föreskrift om det i regeringsformen (grundlag).

föreskrivs en minsta öppettid om två timmar varje vardag. De två aktuella dagarna var tingsrättens kansli alltså öppet och bemannat tre timmar eller mer. Min bedömning är att det i denna del inte finns fog för någon kritik (om det nu kan anses att det här framförs någon kritik).

Advokatsamfundet kommenterade remissvaret. AA replikerade på dessa kommentarer.

Bedömning

Inledning

Mot bakgrund av vad som kommit fram genom utredningen i ärendet när det gäller utsättningen av mål och kallelseförfarande vid domstolen, domstolens utskick av s.k. snigelpost samt ”stängningen” av domstolen under vissa dagar för verksamhetsplanering finner jag inte skäl att vidta någon ytterligare åtgärd eller göra något uttalande i dessa delar. Den fortsatta bedömningen kommer därför bara att behandla frågan om elektronisk expediering av förundersökningsprotokoll till försvarare.

Elektronisk expediering av förundersökningsprotokoll

En misstänkt eller hans försvarare har, så snart åtal har beslutats, rätt att på begäran få en avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Om en offentlig försvarare har förordnats för en misstänkt, ska en avskrift utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen (23 kap. 21 § fjärde stycket rättegångsbalken, RB).

Samfundet har ifrågasatt om det finns en laglig möjlighet att överföra förundersökningsprotokoll elektroniskt till försvarare mot bakgrund av att polisen inte har rätt att lämna ut mer än enstaka personuppgifter på automatiskt medium till försvarare. Jag väljer att behandla den frågan först.

Normalt har en försvarare rätt att behandla sådana personuppgifter som finns i förundersökningsprotokoll inom ramen för sitt uppdrag. För att försvararen ska kunna behandla personuppgifterna krävs naturligtvis att det är tillåtet att lämna ut dem till honom eller henne. Samfundet har hänvisat till vad som gäller för polisen. Polisens rätt att lämna ut personuppgifter på medium för automatiserad behandling till bl.a. försvarare regleras i 2 kap. 20 § polisdatalagen (2010:361). Enligt den bestämmelsen får *enstaka* personuppgifter lämnas ut på medium för automatiserad behandling. Polisen kan alltså inte lämna ut förundersökningar elektroniskt till försvarare om det är fråga om mer än enstaka personuppgifter.

För domstolarna finns det ingen motsvarighet till polisdatalagen. Personuppgiftslagen (1998:204, PUL) reglerar inte särskilt på vilket sätt – elektroniskt eller på papper – som personuppgifter får lämnas ut. Det finns alltså för domstolarnas del ingen motsvarighet till inskränkningen till *enstaka* personuppgifter i polisdatalagen. I promemorian Domstolsdatalag (Ds 2013:10) föreslås en lag om behandling av personuppgifter i bl.a. domstolarnas rättskipande verksamhet. Den nya lagen föreslås innehålla en bestämmelse om att personuppgifter i ett mål eller

ärende ska få lämnas ut på medium för automatiserad behandling till parter och deras ombud, biträden och försvarare. Inte heller i detta förslag finns alltså någon motsvarighet till polisdatalagens inskränkning till enstaka personuppgifter.

Det finns alltså varken i PUL eller i bestämmelser med anknytning till den något lagligt hinder mot att, från domstolens sida, överföra förundersökningsprotokoll elektroniskt till försvarare. Med den frågan klarlagd återstår huvudfrågan: var det rätt eller fel av AA att skriva som han gjorde i TGO-bulletinen om hur tingsrätten skulle skicka förundersökningsprotokoll till försvararna?

Både samfundet och AA har argumenterat om tolkningen av ordet ”avskrift” i 23 kap. 21 § RB. De är oeniga om en avskrift måste vara ett pappersexemplar eller om en elektronisk expediering kan vara en avskrift. Enligt min mening ligger det närmast till hands att anse att begreppet ”avskrift” är teknikneutralt och att 23 kap. 21 § RB inte hindrar elektroniska rutiner (se Ds 2003:29 bilaga 2 s. 137). Men det finns ytterligare en författning som är av intresse i sammanhanget.

Bestämmelser för domstolar och statliga förvaltningsmyndigheter om hur handlingar ska tillhandahållas finns i förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. Enligt förordningens 9 § bör en handling som ska tillhandahållas skickas med post om inte något annat har begärts. I 10 § föreskrivs dock att om det är lämpligt får en handling skickas med telefax eller elektronisk post eller på annat sätt tillhandahållas i elektronisk form. Ett förundersökningsprotokoll som en domstol ska skicka till en försvarare är en sådan handling som ska tillhandahållas enligt dessa bestämmelser.

2003 års förordning strider inte mot regleringen i 23 kap. 21 § RB utan är i den nu aktuella delen att se som en föreskrift om hur domstolen ska verkställa skyldigheten enligt rättegångsbalken att skicka en avskrift av förundersökningsprotokollet till försvararen. Och enligt förordningen är det alltså domstolen som avgör om det är lämpligt att använda t.ex. e-post när handlingar expedieras. Denna lämplighetsbedömning ska göras i varje enskilt fall, och bl.a. kan frågor om sekretess eller i övrigt känsliga personuppgifter inverka på bedömningen (se JO 1994/95 s. 63). Försvararens egna önskemål är naturligtvis också av betydelse. Vidare ska bestämmelserna i 31 § PUL om säkerhetsåtgärder beaktas. I Sveriges domstolar finns sedan den 21 oktober 2013 ett särskilt IT-stöd för att skicka s.k. säker e-post som lagras på server. Med detta stöd kan domstolarna använda e-post vid korrespondens med parter och allmänhet även vid utskick av handlingar där personuppgifter av känslig karaktär förekommer (se Domstolsverkets riktlinjer för e-posthantering 2013-10-24, dnr 937-2009, s. 10 f.).

Mot bakgrund av hur bestämmelserna i 2003 års förordning är utformade kan det alltså inte hävdas att domstolen vid tillämpningen av 23 kap. 21 § RB enbart ska tillhandahålla protokoll eller anteckningar från förundersökningen i pappersform. Domstolen ska göra en saklig och objektiv bedömning i varje enskilt fall. Om

domstolen efter en sådan prövning finner att det är lämpligt, får förundersökningen – hela eller delar av den – skickas med e-post.

Det som AA har skrivit i TGO-bulletinen 13 – november 2012 måste inte uppfattas som avvikande ifrån det som nyss har sagts. Uttalandena är generella och det framgår inte att en individuell bedömning av lämpligheten att skicka förundersökningen per e-post inte kommer att ske. Det finns inget underlag för att misstänka att hanteringen av förundersökningsprotokoll vid Gotlands tingsrätt har lett till att någon inte har fått en rättvis rättegång. Det har inte heller kommit fram att AA:s uttalanden på något annat sätt har lett till en felaktig eller olämplig hantering eller åtgärd i domstolens rättskipning.

Det saknas därför skäl att kritisera AA för vad han har uttalat i TGO-bulletinen även i denna anmälda del.

Sammanfattning

I sin anmälan skriver Advokatsamfundet att AA:s agerande tydligt ger uttryck för en bristande förståelse av grundläggande rättsstatliga principer, bristande respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna samt i vissa delar står i direkt strid med gällande rätt. Samfundet skriver vidare att AA:s agerande kan ifrågasättas utifrån respekten för den roll advokater, särskilt försvarare, har samt den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet. Advokatsamfundet har i anmälan uttryckt oro över hur Gotlands tingsrätt leds.

Jag har som framgått inte funnit anledning att kritisera AA för det som Advokatsamfundet har anmält. Inte heller har vare sig min granskning inom ramen för detta ärende eller mina iakttagelser vid den inspektion av tingsrätten som jag genomförde i maj 2013 gjort mig orolig för hur tingsrätten leds.

Ärendet avslutas.